

ВЕКТОР ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

Стаття присвячена проблемам визначення вектора економічної інтеграції України в умовах розбудови економіки знань, коли на перші ролі виходять інфраструктура та ресурси нематеріальні - генерування, зберігання, дистрибуція і передача знань та інформації. Проаналізовано позитивні та негативні наслідки від вступу до Євросоюзу чи Євразійського економічного простору та окреслено основні напрями економічної співпраці в контексті розвитку економіки знань.

Ключові слова: економіка знань, інформація, знання, інтеграція, глобалізація, Євросоюз, Євразійський економічний простір.

Постановка проблеми. З кінця ХХ століття у світі відбувається поступовий еволюційний перехід до нового економічного укладу, зумовленого процесами глобалізації, інтеграції, постмодернізації, інформатизації та "інтелектуалізації", коли наука і знання перетворюються на безпосередньо продуктивну силу суспільства, а в рамках політичних та економічних дискусій з'являється новий концепт - "економіка знань". Процеси глобалізації носять суперечливий характер і натикаються на певний опір ряду держав, які прагнуть зберегти свою культурну та соціальну ідентичність, і не входять до складу інтеграційних об'єднань, але все одно країни неминуче відчують на собі їх суттєвий вплив.

Від розвитку повноцінної інтеграції безпосередньо залежить конкурентоспроможність нашої країни на світових ринках. При цьому в економіці знань функцію локомотива інтеграції виконують соціальні та гуманітарні науки, науки про поведінку, діяльність міждисциплінарних наукових груп, а порівняльні переваги національних економік уже меншою мірою визначаються багатством природних ресурсів або дешевою робочою силою і дедалі більше - конкурентним застосуванням знань. Тому інтеграцію належить розуміти не як просте посилення економічної взаємодії, а як особливу форму економічної співпраці, партнерських взаємовідносин, головне в яких - узгоджена економічна політика і економічні переваги, що поширюються на ті сфери, які зможуть забезпечити нашій державі вагомі конкурентні переваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Враховуючи різноплановість проблем визначення вектора інтеграції, його суцільну значущість для України, особливо в контексті розбудови економіки знань, її взаємозв'язку з різними аспектами функціонування економічної системи, окремі питання цієї тематики вивчалися багатьма зарубіжними та вітчизняними економістами, політологами, соціологами різних шкіл і напрямів [1-8].

Виділення не розв'язаних раніше частин загальної проблеми. Сьогодні в Україні все ще відсутній єдиний оптимальний сценарій напрямку руху її зовнішньополітичного вектора, практично всі розмови про майбутню партнерську перспективу України спираються на географію і розглядаються з точки зору споживчого сегменту. Але є розуміння того, що залишатися осторонь інтеграційних процесів в умовах глобалізації для України неможливо, а її ефективне існування у гео економічному й геополітичному середовищі передбачає активну взаємодію з іншими державами.

Історично склалося так, що Україна значно зорієнтована на співробітництво з європейськими країнами, особливо це стосується прикордонного регіонального співробітництва з країнами Польщі, Чехії, Словаччини, Угорщини. Європейський вектор зовнішньої політики домінуючий для нашої країни вже протягом багатьох років. Це зумовлено тим, що ЄС - найбільш розвинене світове інтеграційне утворення, яке має значний сукупний науково-технічний, економічний, індустріальний, фінансовий та інвестиційний потенціал, місткий ринок праці, є найбільшим світовим експортером та імпортером. Його частка у світовому експорті становить близько 40%, а відповідно імпорту - 38%. Крім того, в ЄС накопичено великий міжнародний досвід розвитку та регулювання інтеграційних господарських процесів, проведення країнами-членами ЄС спільної правової, соціально-економічної, кадрової, науково-технічної, валютної, зовнішньоекономічної, екологічної політики [1].

Позиція України щодо Євросоюзу вперше була сформована на законодавчому рівні в Основних напрямках зовнішньої політики України, схвалених ВРУ 2 липня 1993 р [7]. Тож, починаючи майже з моменту проголошення незалежності України і на протязі вже 20 років її інтеграція в світове співтовариство стала одним з пріоритетів державної політики. Але, попри офіційно проголошену позицію України про європейський вектор розвитку, в суспільстві й досі триває

дискусія з цього приводу - який вектор розвитку обирати Україні - вступ до Євросоюзу (ЄС) чи Євразійській економічній простір (ЄЕП).

Постановка завдання. З огляду на зазначене вище визначимо деякі можливі позитивні та негативні наслідки від приєднання України до Європейського (стратегічне рішення з погляду загальноекономічної стратегії для України) і Євразійського союзів (тактичне рішення) і спробуємо оцінити вірогідність вектору інтеграції в контексті розбудови економіки знань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як уже можна констатувати, інтеграція в сучасну світову економіку - це довготривалий процес, і намагання України приєднатись до ЄС ми можемо спостерігати і до сьогодні. До того ж, приєднуватися до Євросоюзу доцільно, коли в країні є розвинені наукомісткі виробництва, достатньо високий рівень наповнення вітчизняними товарами свого ринку, виробляється конкурентоспроможна на зовнішньому ринку продукція [3]. Поки що Україна не готова стати членом ЄС тому, що не відповідає стандартам цього об'єднання держав:

європейці вважають Україну недостатньо демократичною (згідно з Індексом сприйняття корупції, Україна - найбільш корумпована держава в Європі - 144-е місце у 2012 році разом з Бангладеш, Камеруном, Центрально-африканською Республікою, Республікою Конго і Сирією);

велика доля бідних громадян (близько 24%), що свідчить про нездатність держави виконувати функцію розвитку економіки;

Україна відстає від Європи в технічному і технологічному оснащенні економіки. Спостерігається низька конкурентоспроможність, технологічне відставання різних галузей господарювання від більш розвинутих структур зарубіжних суперників. Серйозні структурні та технологічні відмінності в економіках України та країн Євросоюзу ускладнюють взаємовигідне економічне співробітництво і стимулюють до

пошуку покрокових заходів ринкового "взаємопроникнення";

Україна лідер за обсягом тіньової економіки, випередивши весь Євросоюз і навіть Росію (згідно з даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі - 34% ВВП за 2011 рік);

наявний економічний потенціал нашої країни не дозволяє їй бути активним експортером і імпортером товарів, давальницької сировини і послуг.

На жаль, в Україні й досі використовується так звана "дирижистська" модель, заснована на принципах традиційної промислової політики, зокрема на виокремленні галузевих пріоритетів та їх державній (фінансовій та нефінансовій) підтримці. Модель передбачає проведення активної промислової політики в традиційному (тобто за галузевим принципом) сенсі цього слова. Наслідки такої політики демонструє частка підприємств (за видами промислової діяльності), які зазнали збитків (рис. 1).

У структурі зовнішньої торгівлі (за даними на кінець 2012 року) виділяються: продукти рослинного походження - 13,2% експорту; зернові культури - 10,2%; мінеральні продукти - 11,1%; недорогочінні метали та вироби з них - 27,5%; машини, обладнання та механізми - 10,2%; електротехнічне обладнання - 10,2%. Структура зовнішньої торгівлі конкретно відбиває сировинний, факторний потенціал України.

В Україні поки що не створено привабливий інвестиційний клімат для залучення європейських капіталів, а тому не дивно, що країни Європейського Союзу в галузі іноземного інвестування значно займають очікувальну позицію. Ця ситуація пояснюється високим рівнем ризикованості операцій на ринку України, що робить її малозначущим і непривабливим економічним партнером та інвестиційним ринком для потенційних інвесторів з країн Європейського Союзу.

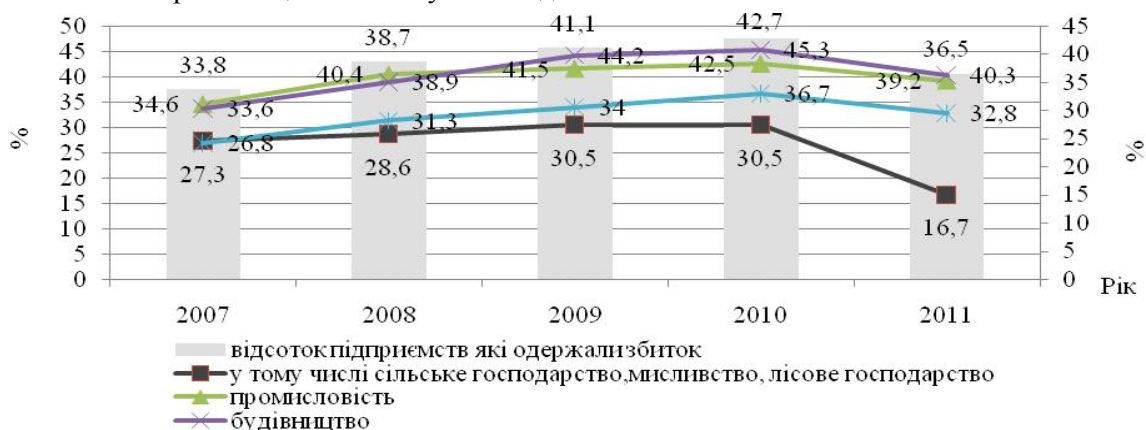

Рис.1. Динаміка зміни фінансових результатів діяльності підприємств за галузевим принципом [9]

Більшість авторів [1-8] пов'язують приєднання України до ЄС, насамперед з економічними можливостями (табл.1), але це не зовсім виправдані, зважаючи на те, що сьогодні ЄС зазнає стан економічної кризи, яка проявляється, в першу чергу, зниженням попиту на споживчі товари на європейському ринку, і, як наслідок, потребує пошуку Європою ринків збуту для своєї продукції. Одним з таких ринків є Україна, яку можна "наситити" європейськими товарами, не боячись впуску на ринок Європи неконкурентоспроможних українських товарів, оскільки вітчизняні товаровиробники не готові до жорстокої міжнародної конкуренції і не здатні конкурувати на європейському ринку.

Серед основних напрямів інтеграції нашої країни до ЄП у контексті розбудови економіки знань у нашій державі варто виділити:

сферу інвестиційної діяльності - оскільки іноземні інвестиції країн ЄС займають провідне місце у вітчизняній економіці;

спільне підприємництво, з огляду на активний розвиток останніми роками інституту публічно-приватного партнерства в Україні. Тут доцільно звернути увагу на перспективи укладання угод з країнами ЄС про міжнародну спеціалізацію та кооперування виробництва, які ще не отримали належного розвитку;

сферу інноваційної діяльності, яка створює передумови для розвитку економіки знань.

Оцінюючи перспективи України щодо її інтеграції в Європу, зазначимо, що Україна має деякі необхідні характеристики для введення її до складу інтеграційних об'єднань:

- вигідне гео економічне положення, яке надає їй важливу роль транзитної країни між Європою і Євразією (Україна займає велику територію на південно-сході Європи; має вихід до Азовського і Чорного морів, знаходиться на схрещенні торгових шляхів: з півночі Європи - на південь, на азійський і африканський континенти, в арабський світ, а також з заходу, з країн ЄС, на схід, у країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону; має сухопутний і морський кордон з великою кількістю сусідів);

- країна є безпосереднім сусідом ЄС, що відкриває нові можливості для поглиблення співпраці;

- володіє розвинутою інфраструктурою залізничного та водного транспорту;

- належить до вісімки держав, які мають значний космічний, технічний і технологічний потенціал

Що ж стосується східного вектору інтеграції, варто зазначити, що країни СНД уже давно і надійно співпрацюють одна з одною. Тоді як ЄС переживає не найкращі часи, Євразійському

Союзові деякі науковці [2;6] пророкують економічний розвиток. Так, якщо вірити прогнозам ООН, то ВВП Євросоюзу у короткостроковій перспективі зростатиме приблизно на 1,7 %, тоді як країнам СНД пророкують зріст на 4,2% [3]. Євразійський ринок для України життєво важливий, про що свідчать показники торговельного балансу України за 2012 рік: на долю країн СНД припадає 37% зовнішньої торгівлі України, тоді як на країни ЄС - менше 27% [3]. Крім того, якщо говорити про східний ринок, то в нашому експорті переважає продукція високого і середнього ступеня обробки - машинобудування, металургійна промисловість, продовольство і продукція хімії, у ЄС же ми зазвичай експортуємо сировину і напівфабрикати, а це означає, що саме євразійський ринок дає роботу нашим найбільш розвиненим виробництвам і галузям. Що стосується імпорту, то в євразійському напрямку домінують енергоносії, тоді як з ЄС імпортуємо переважно готову продукцію (харчові товари тощо) [3].

Умови, необхідні для вступу до Митного союзу, на перший погляд доволі прості - єдиний ринок праці і капіталу, єдиний автомобільний ринок і єдина промислова політика, а також взаємодія бізнесу і держави. Останній пункт україно важливий, адже відкриття кордонів створить єдиний ринок у всіх сферах, а значить, зросте конкуренція. Для українських підприємств це одночасно і небезпека, і стимул для модернізації. З огляду на це, вкрай важлива державна підтримка вітчизняної промислової сфери, одним із засобів реалізації якої має стати розвиток публічно-приватного партнерства в нашій країні.

Серед основних напрямків економічної співпраці з ЄП особливого значення для України в контексті розвитку економіки знань набувають:

здатності розвивати багаторівневу і різношвидкісну інтеграцію з урахуванням соціально-економічних і територіально-галузевих відмінностей держав, що входять до СНД у тих сферах економіки, де наша країна поки ще конкурентоздатна;

активізація роботи зі створення міждержавного інноваційного простору, як однієї зі складових становлення та розвитку економіки знань з урахуванням принципів міжнародного співробітництва;

розвиток співпраці, особливо в ключових сферах економіки знань, як освіта, наука та ІКТ.

Висновки. Проведене дослідження довело, що інтеграція України у будь-який союз нестиме за собою, як позитивні, так і негативні наслідки, а самі інтеграційні процеси вимагають від України:

радикальну переорієнтацію соціально-економічної політики країни, націлену на динамічне

Таблиця 1

Власне бачення аспектів інтеграції з урахуванням точок зору авторів [1-8]

Аспект інтеграції	Характерні особливості		Європейська інтеграція	Європейська інтеграція
	Шляхові аспекти			
	2		3	4
Економічна та політична безпека	<p>ЄС – залучення до спільної політики безпеки та оборони (СЄПБ)</p> <p>ЄНП – забезпечення національної економічної безпеки</p>		↑	↑
Національний суверенітет	<p>ЄС та ЄНП – часткове делегування частини національного суверенітету, певної частини свободи і національних інтересів (зокрема, це стосується сфери торгівлі та митниці)</p>		↑	↑
Стратегія розвитку	<p>ЄС – невизначеність стратегії розвитку</p> <p>ЄНП – чіткий вектор розвитку</p>		↓	↑
Політичні відносини	<p>ЄС – небезпека втягнення України в конфлікт цивілізацій між Заходом і мусульманським світом, погіршення відносин з країнами СНД</p> <p>ЄНП – погіршення відносин з країнами ЄС</p>		↓	↓
Політичне поле	<p>ЄС та ЄНП – прийшлили України як важливого суб'єкта політичних відносин</p>		↑	↑
Правове поле	<p>ЄС – зміни конституції України, модернізація правового поля і забезпечення прозорості національного законодавства, послаблення культури демократії і поваги до прав людини</p> <p>ЄНП – великий обсяг законотворюючих робіт з розвитку економічних форм інтеграції</p>		↑	↑
Макроекономічна стабільність	<p>Економічні аспекти</p> <p>При вступі до ЄС Україна має підняти свої економічні показники до європейських стандартів, створити досить розвинений ринок, закріпити тенденції до економічного зростання</p> <p>Вступ до ЄНП – створення умов для стійкого соціально-економічного росту держави на перспективу</p>		↑	↑
Інвестування	<p>ЄС та ЄНП – додаткові інвестиції в українську економіку</p>		↑	↑

Продовження табл. 1

1	2	3	4
Конкурсність проможність певних галузей	ЄС – відсутність можливості у підприємних товаропро виробників конкурувати на європейському ринку ЄП – підвищення конкурентоспроможності	↓	↑
Матні тарифи	ЄС – ширші матні тарифи ЄП – відсутність експортних та імпортних мет, рентабельна ціна на газ	↑	↑
Модернізація національної економіки	ЄП – додатковий стимул для модернізації, що дає можливість реанімувати високотехнологічні галузі України, такі як суднобудування, авіабудування, машинобудування, сільське господарство	↑	↑
Стандерти товарів і послуг	ЄС – збільшення жорсткості регулювання виробництва за новими, заодноєвропейськими правилами конкуренції, а також за технічними стандартами і нормами захисту споживачів ЄП – динамічні ринки з єдиними стандартами та німогами	↓	↑
Клеування пенних видів товарів	ЄС – приєднання до ефективної спільно сільськогосподарської політики, але жорсткі квоти на поставки сільгосппродукції до ЄС	↓	↑
Збільшення / зменшення імпорту / експорту	ЄС – збільшення імпорту з країн ЄС, і, як слідство, зменшення базового рівня ВВП. ЄП – зростання обсягів зовнішньої торгівлі, експорту в країні ЄС, і, як слідство, зріст базового рівня ВВП	↓	↑
Розвиток Бізнесу	ЄС – має потенційно великі можливості для розвитку українського бізнесу, але можливе використання України як сировинного придатку, переміщення на її території шкідливих виробництв ЄП – розвиток високотехнологічних галузей в Україні, динамічна зміна структури економіки на користь галузей з більш високим рівнем переробки, запуск привабляючих спільних програм у сфері енергетики, транспорту, високих технологій, соціального розвитку	↓	↑
Соціальні аспекти			
Відкриття кордонів та вичовий режим	ЄС – нязменна міграція та відтік кадрів ЄП – вище перебування населення, зняття міграційних, прикордонних та інших бар'єрів	↓	↑
Рівень безробіття та соціальної напрути	ЄС – поглиблення демографічного спаду, збільшення рівня безробіття. ЄП – зменшення рівня безробіття, підвищення високое рівня життя населення	↓	↑
Ранок праці	ЄС – використання України як дешевої робочої сили. ЄП – створення нових робочих місць	↓	↑

Примітки:
 ↑ – позитивний аспект для України
 ↓ – негативний аспект для України
 – даний аспект відсутній в цьому векторі інтеграції

становлення та розвиток економіки знань в Україні, що є однією з головних передумов стійкого розвитку нашої держави як суб'єкта світового господарства, в якому роль головного ресурсу виробництва починають відігравати знання та інформація. Формування економіки знань - реальна можливість зайняти гідне місце в глобальній економічній системі;

створення умов стабільного економічного зростання, переважно в тих сферах, де Україна поки ще конкурентоспроможна з домінуванням освіти, науки та інновацій;

корінну перебудову форм і методів господарських зв'язків, у поступальному русі вперед в напрямі більшої відкритості економіки - заміною переважно адміністративно-владних відносин між державою і бізнесом партнерськими відносинами;

формування нової якості взаємодії влади і бізнесу, розвитку інституту публічно-приватного партнерства та розширення простору функціонування приватного капіталу.

Список літератури

1. Васильченко О.А. Європейський Союз як один з напрямків регіональної інтеграції України // Актуальні проблеми міжнародного бізнесу в Україні / Збірник наукових праць студентів кафедри зовнішньоекономічної діяльності підприємства ДонНТУ. - Донецьк: ДонНТУ, 2003. - С.4-9
2. Медведчук В.В. Восточный вектор экономической интеграции - это стратегический выбор Украины [Электронный ресурс] / В.В. Медведчук // Eurasianews. - 2012. - 27 ноября. - Режим

доступа: <http://eurasianews.md/eurasia/medvedchuk-vostochnyj-vektor-ekonomicheskoy-integracii-eto-strategicheskij-vybor-ukrainy.htm>

3. Нестеров В. Украина: между "окупационным" евро и Таможенным Союзом [Электронный ресурс] / В. Нестеров // Inpressa.ua. 2013. - 24 мая - Режим доступа: <http://inpressa.ua/ru/economics/10694-ukrainamezhdu-okkupatsionnym-evro-i-tamozhennym-soyuzom>
4. Новый интеграционный проект для Евразии - будущее, которое рождается сегодня [Электронный ресурс] // Известия. - 2011. - 3 октября. - Режим доступа: <http://izvestia.ru/news/502761>
5. Палладин А. Внешнеэкономический вектор развития Украины и возможности европейской интеграции [Электронный ресурс] / А. Палладин // Статьи и публикации о бизнесе - Режим доступа: <http://pro-zarabotok.info/vneshneekonomicheskij-vektor-razvitiya-ukrainy-i-vozmozhnosti-evropejskoj-integracii/>
6. Украине более выгоден восточный вектор интеграции [Электронный ресурс] // Завтра. - 2012. - 13 апреля - Режим доступа: <http://www.zavtra.com.ua/news/1/256499/>
7. Федоришина О.О. Проблемы интеграції України до Європейського союзу [Електронний ресурс] / О.О. Федоришина // Ефективна економіка: Електронне наукове фахове видання. - 2012. - №4. - Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1103>
8. Румянцев А.П. Європейський вектор інтеграції України у світове господарство/ А.П. Румянцев // Культура народів Причорномор'я. -2005. -№59. -С. 158 -укр. -англ.
9. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Аннотация

Виктория Тищенко

ВЕКТОР ИНТЕГРАЦИИ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ ЭКОНОМИКИ ЗНАНИЙ

Рассматриваются проблемы определения вектора экономической интеграции Украины в условиях развития экономики знаний, когда на первых ролях выступают инфраструктура и ресурсы нематериальные - генерирование, хранение, дистрибуция и передача знаний и информации. Проанализированы позитивные и негативные последствия от вступления в Евросоюз или Евразийское экономическое пространство и обозначены основные направления экономического сотрудничества в контексте развития экономики знаний.

Ключевые слова: экономика знаний, информация, знания, интеграция, глобализация, Евросоюз, Евразийское экономическое пространство.

Summary

Viktorij Tyshchenko

INTEGRATION VECTOR OF UKRAINE WITHIN THE CONTEXT KNOWLEDGE ECONOMY

There were the problems of determining the vector of economic integration of Ukraine in the conditions of the development of the knowledge economy, when infrastructure and intangible resources - generation, storage, distribution and transmission of knowledge and information advocate the first cast. Tere were analyzed the positive and negative consequences of joining the European Union and the Eurasian economic space and outlined broad areas of economic cooperation in the context of the development of the knowledge economy.

Keywords: knowledge economy, information, knowledge, integration, globalization, the European Union, the Eurasian economic space.